

Ettepanek Suurupi Merekindluse metsa looduskaitse alla võtmiseks.

SAAJAD:

Harku Vallavalitsus

Harku Vallavalitsus, Kallaste 12, Tabasalu, 76901, Harku vald. e-post: harku@harku.ee

Muinsuskaitseamet, Pikk 2, Tallinn, 10123 e-post heli.pappel@muinsuskaitseamet.ee

TAOTLUSE/ETTEPANEKU ESITAJAD:

Suurupi Selts MTÜ

Pärtli tee 29a, Suurupi, Harku vald 76907 e-post: kristiina@tuleornid.ee

Kasevälja Külaselts MTÜ

Kasevälja tee 4, Suurupi küla, Harku vald, Harjumaa 76907 e-post: raul@veematkad.ee

MTÜ Muraste Looduskool

Sauna tn 10-4, Muraste küla, Harku vald, Harjumaa, 76905 e-post:
val.rajasaar@studioviridis.ee

Suurupi Merekindluse metsa initsiatiivgrupi nimel:

Mairi Hüüdma, Suurupi elanik

Zoja Mellov, Suurupi elanik

Aivar Hannolainen, Suurupi elanik

Mark Kitajev, Suurupi elanik

Õie Mooses, Suurupi elanik

Ettepanek Harku vallale objekti looduskaitse alla võtmiseks

Esitame ettepaneku vastavalt Looduskaitseseaduse §8 objekti looduskaitse alla võtmiseks ning ettepaneku põhjendused.

Objekti kirjeldus

Suurupi Merekindluse mets asub Suurupi külas, Suurupi poolsaare tipus ja piirneb rannikuga. Kaitseala ettepanek hõlmab kinnistuid: Merekindluse mets 6, 7, 8, 9, 10 ja 11, Harku vald, Harju maakond (katastritunnused vastavalt: 19801:001:1589; 19801:001:1591; 19801:001:1592; 19801:001:1593; 19801:001:1594; 19801:001:1595). See metsaala on vastavalt Harku valla kehtivale üldplaneeringule tuumalasiid ühendav rohekoridor Suurupi- ja Muraste looduskaitsealade vahel. Mööda rannikut kulgeb Euroopa kaugmatkarada E9 ning selle osana ka Baltikumi Ranniku matkarada <https://rannikumatkarada.maaturism.ee/> ja metsas paiknevad mitmed Peeter Suure nimelise Merekindluse muinsuskaitse alused ja pärandkultuuri objektid. Alal on ka 6 Keskkonnaregistrisse kantud vääriselupaika (Vep nr.: 207810; 158037; 206098; 206097; 206099 ja 206101). Lisaks neile väärtustele on tegu ka aktiivse virgestuspiirkonnaga, mida kasutavad nii kohalikud elanikud kui ka puhkajad kaugemalt. Loodava looduskaitseala suurus on 60,3 ha.

Kaitse alla võtmise põhjendus

Suurupi Merekindluse mets (vastavalt ülalnimetatud maaüksustele) on looduskaitsealiselt väärtuslik elurikas ala. Seda tõendavad juba varem registreeritud vääriselupaigad ning novembris 2020 tehtud paikvaatluse tulemused (Palo, A. 2020, Lisa 1). Viimasest selgub, et vääriselupaikade indikaatorliike ning ka Keskkonnaregistrisse seni kandmata looduskaitsealuseid liike leidub sellel alal ka väljaspool juba registreeritud vääriselupaiku. Kõnealune loodusmetsa ala on looduskaitsealiselt väärtuslikum kui seda seni teatakse EELIS jt. registritesse kantud väärtuste alusel. Maastikukaitseliselised väärtused (suured rändrahnud, väiksemad kivikülvid, militaartegevuse märkidega vanad puud jne.) ei ole väärtustena veel arvele võetud. Hüdroloogilisest aspektist lähtuvalt on tegemist ainulaadse metsa-alaga, kus olemasolev vana kraavitus ja selle väljavoolu looduslik võimatus merre on soodustanud EL Loodusdirektiiviga kaitstavate metsakoosluste säilimist. Tegemist on riigile kuuluva metsa-alaga, mis vastavalt Harku valla üldplaneeringule on ka rohevõrgustiku rohekoridor. Riigimetsa Majandamise Keskus on alustanud metsamajandamiskava koostamist, mis näeb ette metsa majandamist uuendusraiate meetodil. Need tegevused on väga suur oht kaitsealustele

liikidele ja kooslustele, samuti rohevõrgustikule. See ala vajab kaitset, sest pole siiani põhjalikult uuritud (vajab täpsemat inventuuri) ja vastutus looduväärtuste ning elurikkuse säilimise eest tuleb sellises olukorras initsiatiiv ja vastutus võtta kohalikul omavalitsusel koos kohaliku kogukonnaga.

Ettepaneku alal esinevad (novembris 2020 ühe päeva jooksul registreeritud) looduskaitsealused ja/või vääriselupaikade tunnusliigid ning kooslused (sisestatud ka LVA andmebaasi, Palo, A.). Vajalik on täpsema inventuuri läbi viimine taimestiku vegetatsiooni ja lindude pesitsusperioodil:

- Suured rändrahnud neil kasvavate sõnajalgade, sammalde ja samblikega;
- Kivikülvid;
- Üleujutatavad sanglepikud, vanad metsad (EL Loodusdirektiivi kooslused);
- Vääriselupaikade tunnusliigid väljaspool registreeritud VEP-e (taimed ja seemed): ungrukold, roostetorik, kuldkülilik, roomav soonik, kannukatik, kivi-imar, hammas-tähtsammal, volt-tardnahkis, kilpsamblik;
- Tegevusjäljed ja kohalolek, linnud: kanakull, musträhn, suur-kirjurähn;
- Putukad: kuklasepesad (vajavad liigiti määramist);
- Soovitused väärtuste täpsemaks inventuuriks Lisa 1: Soovitused.

Lisaks loodusväärtustele kaitstaks ka Suurupi poolsaare maastikku ja pärandkultuuri. Antud alasse jäävad Peeter Suure Merekindluse rannakaitsepatarei nr. 3 varemed koos hilisemate peale ehitusega, 1916, 1920-1927, 1950. a. (reg. 8866) hilisemast ajast ka Suurupi rannakaitsepatarei komando ja vaatluspunkt (reg 8862), Peeter Suure Merekindluse rannakaitsepatarei nr. 3 helgiheitja varjendi vare ja positsioon, 1916. a. (reg 8867). Lisaks Suurupi Komandatuuri kasarmu, keldrite ning kasiino varemed. Pärandkultuurilist väärtust omavad kindlustuste säilinud munakiviteed ja vanade rannatalude asemed. Kaitseala tähtsad väärtused on vaheldusrikka reljeefi, omapärase veerežiimi, meretuulte mõjuga loodus- ja pärandkultuurimaastikud. Poolsaare avatuse tõttu merele on oluline metsapuhvri olemasolu kogu küla majapidamistele ja elanikkonnale. Seega on väga oluline kaitsta sealset vana metsakooslust, mis on looduslikult arenenud ja kasvanud meretuulte mõjualas. Maastiku ilu tõttu on kaitsealal ka suur virgestusväärtus.

Kaitse eesmärk

Soovime Suurupi merekindluse metsas keelustada lageraied, kuna see killustab seal elavate kaitsealuste liikide elupaiku, ühtlasi lõikab läbi rohekoridori toimimiseks tarvilikud kooslused ning muudab ka metsaala tormitundlikuks. Kaitsealuste liikide säilimise ja elukvaliteedi püsimise tagab ainult ühtlane metsamassiiv, seega lageraie ja uuendusraie metsamajanduse võttena ei ole Suurupi merekindluse metsas aktsepteeritav.

Soovime loodava kohaliku looduskaitseala moodustamisel kaasa rääkida kaitsekorra väljatöötamisel ning teeme ettepanekud:

1. võtta rohekoridoris paiknev Suurupi ranniku Merekindluse mets kaitse alla;
2. keelata kaitsealal lage- ja uuendusraied (lubada vaid püsimetsanduse võtteid);
3. läbi viia täiendav loodusväärtuste inventuur ja vääriselupaikade piiride täpsustamine;
4. tagada Suurupile iseloomuliku militaar- ja pärandkultuuri säilimine ning läbi viia täiendav muinsus- ja pärandkultuuri väärtuste uuring;
5. seniks peatada Suurupi Merekindluse metsa alal metsamajandustööde planeerimine;
6. tagada virgestusvõimaluste säilimine ja parandamine.

Suurupi merekindluse metsast edelas ja lõunas, merekindluse metsa vahetus naabruses erametsades on juba teostatud ulatuslike lageraideid Laanemetsa kinnistul (19801:001:0601), Põlismaa kinnistul (19801:001:0602, kõigil eraldistel) ja Munakivi tee 19 (19801:001:3087, eraldistel 1,2,4,7, 8,10). Kokku on Suurupi tiheda elamupiirkonna vahetust naabrusest majandatud 25 ha metsa, mis on märkimisväärselt küla elukeskkonda halvendanud (visuaalne ja emotsionaalne ning rekreatiivne väärtus, lisaks tuultest tekkivad kahjud). Lähipiirkonnas on antud välja luba harvendusraieks Kasemetsa tee 16 kinnistul (19801:001:0190).

Piirkonna kaitse alla võtmise olulisus

Mitmekesine loomade asustus- ning tegutsemisala, katkestamata rohekoridor

Ökoloog Anneli Palo tõi paikvaatluse järel välja loomade tegevusjälgede rikkalikkuse Suurupi metsas. Palo teeb enda analüüsi soovitude osas ettepaneku vastavalt inventeerimisel selgunud väärtustele kaaluda ala kaitsestaatust, milleks võib olla tüüpiline maastikukaitseala tsoneerituna sihtkaitsevööndiks ja piiranguvööndiks, või vallale kuuluv kohaliku tähtsusega kaitseala, kus metsa vääriselupaikades ja loodusdirektiivi metsaelupaikadeks kvalifitseeruvates tuumikosades loobutakse metsa hooldamisest ja majandamisest, väljakujunenud radade servi ja juba rajatud kraavide valde hooldatakse, sinna tähistatakse spordi-, matka- ja õpperajad.

Kaitseala eesmärk on seda mitmekesisust ning elurikkust hoida. Ulatuslikud lageraied Suurupi piirkonna erametsaaladel on oluliselt vähendanud kitsede, põtrade jt loomade-lindude elupaiku ning läbi lõiganud seniseid loomaradu ja liikumisteid, mis ühendasid neid rohealaid riigimetsaga.

Tartu Ülikooli botaanika vanemteadur Aveliina Helm toob liigirikkusest ja pindalast rääkides välja selged seosed – pindalakadu tähendab väiksemaid populatsioone ning vähem elupaika, samas kui suuremal pindalal leiame rohkem liike.

Samuti toob Helm välja, et paljud liigid (seda nii taimestikis kui loomastikus) vajavad pikaajaliseks püsimiseks sidusat maastikku – meil on veel hetkel võimalus seda hoida. Fragmentatsioon e. killustatus – katkenud ühendused populatsioonide vahel – toob kaasa elurikkuse languse.

Harku valla rohekoridor on hetkel veel katkestamata, mis on järjest haruldasem nähtus Eesti metsaaladel ning Suurupi metsades on liigirikkus täna veel heas seisus (täpsed hinnangud saame läbi värskeste inverteeringute andmete), meil on harukordne võimalus olla ettenägelikud. Ennetada on lihtsam, kui hiljem keskkonnakahjusid tagasi pöörata. Kahtlemata on puit väärtuslik tooraine (ja kasvab ajapikku tagasi) ent ka Eesti metsaseaduse järgi on mets eelkõige ökoloogiline tervikkooslus, mis paraku peale lageraiet oma rikkalikkuses ei taastu.

Anneli Palo toob välja, et ökosüsteem kui tervik on tundlik tasakaalu muutvate faktorite osas – valitud metsamajandusmeetodi kasutamisel on laiem mõju, kui vaid lokaalne. Näiteks kui raieviisi tõttu muutuvad oluliselt piirkonna valgus- tuule-, niiskuse- jm tasemed, mõjutab see oluliselt raiealade läheduses asuvate VEP alade liikide käekäiku jne.

Ala loomastik- ja taimestik moodustab terviku Suurupi looduskaitseala liigistikuga, seega on loogiline hoida tervikala ja -kooslused stabiilsena.

Kuna suur osa kaitsealast on intensiivselt kasutatav nii puhke- kui spordialana, rekreatiivtegevusteks ning loodus- ja (sise)turismiks, on oluline kaitse alla võtta suurem piirkond, kui vaid mõne looduskaitsealuse liigi VEP ala, et tagada ala püsiv sobivus ka suuremate loomade elupaigana ning võimalus häirimatuks elupaigaks.

Elupaikade kahanemine, metsa piirnemine mere ja maanteega, klindi ning asustusalaga ei võimalda loomadel leida olemasolevale rohekoridorile alternatiivi ei liikumiseks ega elukohaks.

Võimaliku raietegevuse tugevast mõjust tingitud loomade häirimisest rääkides ei ole väheoluline ka elanike turvalisuse tagamine. Loomade elupaikade ja toitumispaikade vähenemine ja jõuline ümberkujundamine (vaadakem siin tervikpilti koos erametsa aladega) võib suurendada ka nende liikuvust piirkonna autoteedel. Kohalikud liiklejad teavad, et regulaarselt satuvad teele metsatukkade vahel liikuvad metskitsed ja rebased, oleme ohtlikke olukordi näinud ka põtrade, rästikutega. Vähem oskavad sellega arvestada piirkonda eri otstarbel väisavad külalised.

Inimeste heaoluks ja terviseks asendamatud metsad

Suurupi Merekindluse metsa läbivate radade (nii sini-valge tähistatud rahvusvaheline matkarada, muinsuskaitsealused munakiviteed kui loodusmaastikul liikujatele teadaolev metsaradade võrgustik) ja sealsete muinsuskaitseobjektide külastatavus, inimkoormus ja -kasutus on tihedad aastaringsest, ent traditsioonilisele puhkepiirkonnale kohaselt kasvab see mitmekordseks suviti. Suurupi metsad on kõrgendatud avaliku huvi ja kasutusega metsad nende sõnade kõige otsesemas mõttes. Suuremat osa alast kasutatakse intensiivselt – jalutamiseks, tervisespordiks, lemmikloomadega jalutamiseks, perede- ning sõpruskondadega aja veetmiseks ja liikumiseks, jalgratta- jm treeninguiks, eri metsaandide korjamiseks, loodusvaatlusteks, -kogemuseks, vaimse tasakaalu säilitamiseks ning stressi leevendamiseks (eriti praegusel COVID-19 piirangute ajal) jne. Seda hoolimata nädalapäevast, kella- ja aastaajast, ent loomulikult on metsa eri sisenemisteede ääres ning rannaparklas autosid eriti rohkelt nädalavahetustel ning õhtuti. Rõõm on näha liikvel ja kaasatuna kõiki vanusegrupe. Ala inimkasutuse tihedusest ja mitmekesisusest annavad metsas liikudes lumisel perioodil hea ülevaate jäljed ja sissetallatud teed, ka põhiradadest kõrvale jäävatel kraavipervedel ning metsaaladel.

Rahvusvahelise tähtsusega matkarajad ning rekreatsiooniala

Harku valda ning Suurupi ala läbib Euroopa kaugmatkarada E9, mis algab Portugalist ja läbib kogu Euroopa ranniku kuni Narva-Jõesuuni. E9 kogupikkus on hinnanguliselt 5000 km – rada kasutavad igapäevastes rekreatsioonitegevustes tihedalt nii kohalikud elanikud kui väliskülalised, suur osa rajal ja metsaalal liikujatest on valla ning eelkõige kogu Tallinna ja Harjumaa piirkonna siseturistid, (tervise)sportlased, matkajad. E9 osana kulgeb mööda Baltikumi rannikut Ranniku matkarada.

Visionäärina tulevikustsenaariumite arvestamine – Harku valla õhu kvaliteet ja KAH-alade käsitlemine süsinikufarmidena

2021. aastal võtame Eesti ja Harku valla puhast õhku veel iseenesestmõistetavalt. Ent vaadates hetke tendentse raietegevuses nii Eestis laiemalt kui ka siin pöördumises numbrites välja toodult Suurupi piirkonna erametsades, on mõistlik koostada pikaajaline vaade ja plaan. Jälgides, kuidas Euroopa Liidus on Pariisi kliimakokkulepete täitmiseks prioriteedid selgelt pöördumas sinna, et tuleviku fookused ja toetused suunatakse olemasolevatele süsinikku siduvatele kooslustele, saame Harku vallas läbi rohealade puutumatus tagamise ettenägelikult lõpetada KAH-alade metsamajandusaladena käsitlemise ning visionääradena luua aluse valla metsade süsinikufarmidena käsitlemiseks.

LULUCF – *Land Use, Land Use Change and Forestry* (Maakasutus, maakasutuse muutus ja metsandus) kvootide, mis muudavad Euroopa Liidu riikides üle normi raiumise kahjumlikuks, tingimused on hetkel kooskõlastamisel. Välja toomist väärrib „*no-debit rule*“ ehk negatiivset saldot keelav eeskiri, mis on kokkulepe, et LULUCF sektori heitkogused peavad olema kompenseeritud süsiniku sidumisega sama sektori poolt ning LULUCF sektori koguheid ja süsiniku sidumine on tasakaalus. Näiteks kui liikmesriik raiub teatava hulga metsa, siis peab see olema tasakaalus uue metsa istutamise, keskkonnasäästlikuma põllu-, rohumaa ja

metsamajandamisega.

Pikk perspektiiv – elukvaliteedi säilimise turvalisus Harku valla elanike

Harku valla jätkuva atraktiivsuse tagamiseks praegustele ning tulevastele elanikele on puutumatu looduse ning inimeste elukeskkonna kvaliteedi teadlik säilitamine määrava tähtsusega. Need on põhjused, miks siia piirkonda soovitakse kolida ning miks sõidavad Suurupisse kosutust leidma inimesed nii naaberküladest kui Tallinnast, Harjumaalt ning kaugemalt. Kaitseala loomine loob turvatunde, et Harku vallas on loodusväärtused on kaitstud, kodumetsa maha ei raiuta ning inimeste vajaduste eest hoolt kantud. Vastupidises vaates mõjutab kaitseala potentsiaaliga, miljööväärtuslike ning puhkemetsade intensiivne metsamajandamine lisaks rekreatiivse-, virgestusala ja turismipotentsiaali vähenemisele, läbi traditsioonilise maastikuilme hävimise ja loodusvaadete kadumise elanikke tugevalt psühholoogiliselt. Seda mõju on juba igapäevaselt tunda viimaste aastate ulatuslikel erametsade lageraie aladel Suurupi südames. Looduskeskkonna hävitamine, mis on olnud piirkonna üheks defineerivaks väärtuseks, vähendab seotustunnet senise kodukohaga, kahandab otsese seosena inimeste rahulolu, mõjutab tervist, füüsilist liikumist ning vaimset heaolu.

Kui mõne Suurupi Merekindluse metsa taime- või loomaliigi kaitstud riiklikul tasandil võib olla juba piisav, on oluline hetkeolukorda arvestades pidada silmas tulevikuvaadet just Harku valla piiridesse jäävate metsakoosluste ökoloogilise ja (pärand)kultuurilise väärtuse tagamisele.

Ettepanekud Suurupi Merekindluse metsa kaitseks:

Ettepanekud lubatud tegevusteks:

- 1) korjata marju, seeni ja teisi metsa kõrvalsaadusi;
- 2) tutvuda pärandkultuuri ja muinsuskaitseobjektidega
- 3) telkida, lõket teha ja grillida kohtades, mis on vastavalt ettevalmistatud ja tähistatud;
- 4) korraldada kuni 50 osalejaga rahvaüritusi selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas;
- 5) sõita jalgrattaga teedel ja radadel;
- 6) sõita mootor- või maastikusõidukiga teedel, järgides kehtivat liikluskorraldust;
- 7) sõita mootor- või maastikusõidukiga väljaspool teid järelevalve- ja päästetöödel;

Ettepanekud eelnevat kokkulepet vajavateks tegevusteks:

1) korraldada rohkem kui 50 osalejaga rahvaüritus selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas;

2) sõita mootor- või maastikusõidukiga

3) püstitada kaitseala ja kogukonna tarbeks ja virgestus otstarbeks ehitisi, kaasa arvatud ajutisi ehitisi

4) püstitada uusi tehnovõrgurajatisi ning hooldada ja remontida olemasolevaid rajatisi

5) puhastada ja süvendada traditsioonilistel meetoditel olemasolevaid kuivenduskraave

6) teostada töid muinsuskaitse objektidel, vastavalt muinsuskaitseadusele

Ettepanek, keelata kaitsealal:

1) rajada uusi maaparandussüsteeme;

2) kujundada puhtpuistuid ja rajada energiapuistuid;

3) teha uuendusraiet, välja arvatud valikraie;

4) teostada puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kaitseala valitseja võib lubada puidu kokku- ja väljavedu juhul, kui pinnas seda võimaldab;

5) kasutada biotsiidi, taimekaitsevahendit ja väetist.

Kaitseala piir: Kaitseala välispiir ja vööndi piir on esitatud lisatud kaardil. Kaardi koostamisel on kasutatud Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Planeeritava kaitseala pindala: 60,3 ha

Kaitse alla võtmise kulud: Täiendavaid kulusid ala kaitse alla võtmisega ei kaasne. Virgestusvõimaluste arendamisel leitakse vahendid kohalike elanike ja omavalitsuse koostöös.

Asukoht: Suurupi, Harku vald, Harjumaa.

Lisad:

1. Anneli Palo Maastikuökoloogiline hinnang

2. Kaart kavandatava kaitseala piiridega.